

ГРЕНЬ Н. М.,
кандидат юридичних наук

УДК 304.4

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.6.2.1.3>

МІЖНАРОДНІ ІНСТИТУЦІЙНІ ОРГАНИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДИСКРИМІНАЦІЇ ОСІБ ЛІТНЬОГО ВІКУ

Мадридський міжнародний план дій щодо старіння (далі – План) та Політична декларація, прийнята на Другій світовій асамблеї щодо старіння у квітні 2002 року, ознаменували переломний момент у тому, як світ вирішує ключовий виклик створення суспільства для всіх віків. Цей План активізував процеси як превентивного, так і правозастосовного характеру щодо захисту осіб літнього віку від дискримінації, ізоляції та упередження. Вказаний документ є ключовим із таких причин: він закріпив нову ідеологію рівності для всіх, у тому числі з акцентом на осіб старшої вікової групи як повноцінних членів суспільства; вперше практично репрезентував світову домовленість щодо потреби вирішення проблеми; пов'язав питання старіння з іншими соціальними рамками економічного розвитку та прав людини.

Вказано, що нормативні акти рекомендують урядам приділяти більшу увагу створенню потенціалу для подолання бідності серед літніх людей, зокрема жінок похилого віку, на основі всебічного врахування проблем старіння у стратегіях із ліквідації убогості і національних планах розвитку та проводити оцінку поліпшення стану здоров'я літніх осіб, у тому числі чоловіків і жінок окремо, знижувати рівень інвалідності та смертності.

27 вересня 2013 року у резолюції 24/20 Рада з прав людини заснувала мандат Незалежного експерта щодо здійснення усіх прав людини похилого віку. Відповідно до резолюції 24/20 Незалежному експертові доручено оцінювати здійснення учасниками міжнародних договорів стосовно осіб похилого віку. Його просять виявляти як види передової практики, так і прогалини у здійсненні діючих законів, які стосуються заохочення і захисту прав літніх людей.

Узагальнено роботу інституційних органів щодо подолання проблем дискримінації літніх людей, серед яких Генеральна Асамблея ООН, Незалежний експерт з питань прав людини, Незалежний експерт щодо здійснення усіх прав людини похилого віку, Робоча група з проблем старіння, заснована Генеральною Асамблеєю ООН.

Ключові слова: дискримінація, дискримінація за віком, люди літнього віку, ООН.

Hren N. M. International institutional bodies preventing and combating discrimination of the elderly

The Madrid International Plan of Action on Aging and the Political Declaration adopted by the Second World Assembly on Aging in April 2002 marked a turning point in how the world addresses the key challenge of creating a society for all ages. This Plan intensified both preventive and law enforcement processes to protect the elderly from discrimination, isolation and prejudice. This document is key for the following reasons: laid down a new ideology of equality for all, including with an emphasis on the elderly as full members of society; for the first time represented practically the world agreement in need of the decision of a problem;

linked the issue of aging to other social frameworks of economic development and human rights.

It is stated that regulations recommend that governments pay more attention to capacity-building for poverty eradication among older people, including older women, through the full inclusion of aging in poverty eradication strategies and national development plans in assessing the improvement of older people's health including men and women separately, reduce disability and mortality.

On 27 September 2013, in its resolution 24/20, the Human Rights Council established the mandate of the Independent Expert on the Realization of All Elderly Human Rights. Pursuant to resolution 24/20, the Independent Expert was instructed to assess the implementation by the parties of international treaties concerning the elderly. At the same time, she is asked to identify both types of best practices and gaps in the implementation of existing laws relating to the promotion protection of the rights of older people.

The work of institutional bodies on overcoming discrimination against the elderly, including the UN General Assembly, the Independent Expert on Human Rights, the Independent Expert on the Realization of All Elderly Rights, the Working Group on Aging established by the UN General Assembly is summarized.

Key words: *discrimination, age discrimination, elderly people, UN.*

Вступ. Люди похилого віку становлять значну і найбільш швидко зростаючу частку населення планети. До 2050 року кількість літніх людей у світі вперше перевищить кількість дітей у віці до 15 років. Згідно з прогнозами, кількість літніх людей збільшиться більш ніж удвічі – із 900 млн осіб, які живуть нині, до майже 2 млрд осіб. Демографічні зміни такого масштабу мають далекосяжні наслідки для суспільства на всіх рівнях.

Правові проблеми подолання дискримінації за віковою ознакою нині стоять досить радикально, однак з часом проблема буде лише загострюватися. Проблеми цієї дискримінації у суспільному устрої, відмінність у зверненні за ознакою віку вкоренилися в сучасній культурі праці більше, ніж відмінність у зв'язку з будь-якою іншою дискримінаційною підставою [1].

Не дивлячись на те, що задекларована проблема є неновою у соціальній та правовій реальності, все ж на науковому рівні розглядали її виключно з погляду трудового права. Її висвітленню присвячені роботи Д. Мельничук, Р. Кошель, О. Тищенко. О. Климкова розглядає міжнародно-правові стандарти у сфері захисту від дискримінації за ознакою віку [2], проте свою працю ґрунтує і на конвенціях Міжнародної організації праці.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз діяльності міжнародних інституційних органів у сфері попередження та протидії дискримінації за віком.

Результати дослідження. Мадридський міжнародний план дій щодо старіння та Політична декларація, прийнята на Другій світовій асамблеї щодо старіння у квітні 2002 року, ознаменували переломний момент у тому, як світ вирішує ключовий виклик створення суспільства для всіх віків. Мадридська декларація зосереджена на трьох пріоритетних сферах: сила та розвиток; просування здоров'я і добробуту до старості; забезпечення сприятливих і підтримуючих середовищ. Вказаний документ є ключовим із трьох підстав:

1) він заклав нову ідеологію рівності для всіх, у тому числі з акцентом на осіб старшої вікової групи як повноцінних членів суспільства;

2) він уперше репрезентував практично світову домовленість щодо необхідності вирішення цієї проблеми;

3) він пов'язав питання старіння з іншими соціальними рамками економічного розвитку та прав людини.

Стаття 2 Мадридської декларації вказує, що демографічна трансформація є викликом, який змушує всі наші суспільства сприяти збільшенню можливостей, зокрема можливостей

спільнот для людей похилого віку, щоб реалізувати свій потенціал повноцінно брати участь у всіх аспектах життя [3]. Стаття 5 вказує, що держави і міжнародне співтовариство беруть на себе зобов'язання усунути всі форми дискримінації, включаючи вікову дискримінацію. Вони визначають, що люди, старіючи, повинні повноцінно насолоджуватися життям, здоров'ям, безпекою та активною участю в економічній, соціальній, культурній і політичній сфері життя суспільства.

Робоча група з проблем старіння була заснована Генеральною Асамблеєю Резолюцією 65/182 від 21 грудня 2010 року [4]. Її метою є аналіз існуючої міжнародної системи прав людини похилого віку та виявлення можливих прогалин і доцільності впровадження подальших інструментів та заходів за необхідності.

Дискримінація за віком нечасто виступає як єдиний критерій. Здебільшого це посилюється гендерною проблематикою та питанням стану здоров'я. Нормативні акти рекомендують урядам приділяти більшу увагу створенню потенціалу для подолання бідності серед літніх людей, зокрема жінок похилого віку, на основі всебічного урахування проблем старіння у стратегіях із ліквідації убогості і національних планах розвитку (п. 16) та проводити оцінку поліпшення стану здоров'я літніх осіб, у тому числі чоловіків і жінок окремо, знижувати рівень інвалідності та смертності (п. 11).

ООН рекомендує державам-членам зробити особливий акцент на виборі основних національних завдань, які є реалістичними, збалансованими і здійсненими і можуть з найбільшою імовірністю бути виконаними в майбутньому, розробити цілі і показники для оцінки досягнутого прогресу. Особливу увагу акцентовано на ролі громади (общини) та сім'ї при реалізації принципу рівності осіб літнього віку. Вони перебувають у цьому середовищі весь час, тому створення оптимальних умов для подолання проблем домашнього насильства, поважної та доброзичливої атмосфери – завдання органів публічної влади, громадськості та громадянського суспільства.

Важливим є пункт 15, згідно якого держави-члени повинні створити національний потенціал для спостереження за здійсненням прав літніх людей та забезпечити їх здійснення шляхом консультацій із усіма секторами суспільства, включаючи організації літніх людей, зокрема, й у рамках національних інститутів заохочення і захисту прав людини. Знання прав і свобод, можливість вільно їх реалізувати є передумовами недопущення дискримінації прав літніх осіб.

У прийнятій Генеральною Асамблеєю Резолюції від 4 грудня 2011 року [5] зауважено, що у більшості базових договорів із прав людини передбачається значна кількість імпліцитних зобов'язань щодо людей похилого віку, але прямі вказівки на вік у базових міжнародних договорах із прав людини зустрічаються нечасто. Однак, крім декларацій, вказаний документ не створював механізмів протидії дискримінації.

Згодом вказана інституція мала низку чергових сесій. На сьомій робочій сесії Робочої групи відкритого складу з проблем старіння був зроблений принципово важливий крок, а саме було прийнято рішення про порядок участі національних правозахисних установ в діяльності інституції. Таким чином взаємодіють міжнародні, національні та громадські органи. Проте вказаних інституційних органів було не досить.

27 вересня 2013 року у резолюції 24/20 Рада з прав людини заснувала мандат Незалежного експерта щодо здійснення усіх прав людини похилого віку. У травні 2014 року Незалежним експертом була призначена Роса Корнфельд-Матті, яка 1 червня 2014 року почала виконання своїх обов'язків. Відповідно до резолюції 24/20 Незалежному експертові доручено оцінювати виконання учасниками міжнародних договорів щодо осіб похилого віку. При цьому їй просять виявляти як види передової практики, так і прогалини у здійсненні діючих законів, які стосуються заохочення і захисту прав літніх людей.

Відповідно до цього доручення 12 листопада 2015 року Незалежний експерт направила державам і зацікавленим сторонам запит, спрямований на виявлення і збір інформації про оптимальні і передові види практики. Було отримано 74 відповіді: 40 надійшли від держав, 14 – від національних правозахисних установ, 19 – від неурядових організацій, 1 – від

міжурядової організації. На нашу думку, необхідно акцентувати увагу на тому, що повна імплементація навіть найпрогресивнішої практики може не принести бажаного результату в іншій країні, оскільки громадянські, соціальні, політичні, культурні та ментальні практики можуть девальвувати позитивні досягнення та не спрацювати в певному соціумі. Ще один ключовий аспект цього мандата – оцінка наслідків здійснення Мадридського міжнародного плану дій із проблем старіння 2002 року для прав людини [6].

Доповідь 2010 року Незалежного експерта щодо питань про права людини і крайньої убогості, присвячена соціальному захисту людей похилого віку (A/HRC/14/31), є важливим міжнародним документом, оскільки в ньому міститься загальний огляд основних прогалин в області захисту і проблем, з якими стикаються люди похилого віку. Серйозними проблемами для багатьох літніх людей є злидні та відсутність гарантованого доходу. Соціальні виплати, зокрема адекватні пенсії, сприяють забезпеченню фінансової безпеки літніх людей і є практичним засобом зниження ризику бідності, вразливості і соціального відчуження та дискримінації.

Прийняття Генеральною Асамблеєю 25 вересня 2015 року Цілей у галузі сталого розвитку є важливим кроком вперед, оскільки до 15 із 17 глобальних цілей прямо або побічно включені люди похилого віку. Так, Ціль 3 («Забезпечення здорового способу життя та сприяння благополуччю для всіх у будь-якому віці») буде відігравати важливу роль в боротьбі з дискримінацією за віковою ознакою в рамках систем охорони здоров'я, дозволяючи людям похилого віку в усьому світі, незалежно від віку, здійснювати своє основне право людини на найвищий досяжний рівень здоров'я і благополуччя. Майбутнє завдання полягає у забезпеченні дотримання цих зобов'язань і досягненні поставлених цілей.

Висновки. Майже два десятиліття тому міжнародне співтовариство змінило ідеологію щодо осіб літнього віку. Воно активізувало процеси як превентивного, так і правозастосовного характеру стосовно захисту осіб літнього віку від дискримінації, ізоляції та упередження.

У статті узагальнено роботу інституційних органів щодо подолання проблем дискримінації літніх людей, серед яких Генеральна Асамблея ООН, Незалежний експерт з питань прав людини, Незалежний експерт щодо здійснення усіх прав людини похилого віку, Робоча група з проблем старіння, заснована Генеральною Асамблеєю ООН.

Список використаних джерел:

1. Brettle O. An Unequal union. *Employment Law Journal*. December 2006/January. 2007. P. 5.
2. Калмикова О.С. Міжнародно-правові стандарти у сфері захисту від дискримінації за ознакою віку. *Право та інновації*. 2019. № 3. С. 123–128.
3. Political Declaration and Madrid International Plan of Action of Ageing. Madrid. Spain. 8–12 April, 2002. URL: https://www.un.org/en/events/pastevents/pdfs/Madrid_plan.pdf.
4. Резолюция, принятая Генеральной Ассамблеей 21 декабря 2010 года. 65-я сессия. Организация Объединенных Наций A/RES/65/182. URL: <https://undocs.org/pdf?symbol=ru/A/RES/65/182>.
5. Resolution adopted by the General Assembly on 21 December, 2010. Sixty-fifth session. United Nations A/RES/65/182. URL: <https://undocs.org/en/A/RES/65/182>.
6. Report of the Independent Expert on the enjoyment of all human rights by older persons. Human Rights Council Thirty-third session. United Nations A/HRC/33/44. 8 July, 2016. URL: <https://undocs.org/en/A/HRC/33/44>.

